

# Uşak'tan New York'a giden Lidya hazinelere

2

Antalya'nın güç ulaşılır tarihi kentlerinden biri de Selevkia'dır. Bundan yirmi yıl önce bu kente yolu düşen bir Türk bayan arkeologu, köyde dinlenirken, sokakta çocukların tunctan bir «Apollo» heykelinin ayağına ip bağlayıp oyuncak diye yerde sürdüklerini görür. Heykelin bir bacağı kırıktır. Köylüler altın olup olma dığını anlamak için bacağı kırışlar ve tunc olduğunu anlaşıncaya da çocuklara oyuncak diye vermişlerdir. Şimdi, bu heykel Antalya Müzesinin en değerli eserlerinden biridir.

Aradan geçen yıllar, Selevkia kentinin yanbaşındaki köylüleri de değiştirmiştir. Heykeli oyuncak diye çocuklara veren köylüler bugün buldukları «metahları» paraya çevirmenin yolunu çok iyi öğrenmişlerdir.

Geçen yıl bulunan bir Roma lahti Manavgat'taki iki rakip şebekenin birbirine girmesine yol açmıştır. Lahit önce bir şebekeye 35 bin liraya satılmak istenmiş, ancak rakip şebeke 85.000 lira verip lahti almış ve bu güzel eser Side üzerinden yabancı yatlıardan birine yüklenip bilmem hangi yabancı müzenin deposuna ya da bir milyonerin özel koleksiyonuna girmiştir.

İşte ne olmuşsa bundan sonra olmuş.. Mali elinden kaçırılan şebeke, geçen yaz rakip şebekenin liderlerinden birini Manavgat yakınlarında pusuya düşürüp cesetmiş lahide bir gövde bulmuştur..

Yine Antalya'nın Perge kenti kalıntılarına yakın Macun köyünden bir köylünün tarlasını sürerken bulduğu ve Mitolojinin ünlü kahramanlarından yarı tanrı Herkül'ün «12 işini» anlatan lahit 110.000 liraya satılmış ve işlerinin de bulundugu bir kaçakçı şebekesi bu yılın başlarında parçalanmış lahit ile birlikte İstanbul'da ele geçirilmişti.

Geçenlerde bütün dünya basını New York Metropolitan Müzesi'nin bir Etrüsk vazosunu 1.300.000 dolara (18.200.000 lira) satın alarak sergilediğini yazdı. Türk basını aynı haberi aktarırken bu kaçak vazo olayını İtalyan hükümetinin diplomatik açıdan ele aldığını da bildirdi.

Türk basınının yakından ilgilendiği bu Etrüsk vazosu olayına karşılık, yine aynı müzenin Türkiye'den kaçırılan 219 parçalık Lidya eserleri ile ilgili dünya basınının haberleri karşısında her nedense ilgisiz kalışı, yetkili çevrelerde endişe uyandırdı. Bir İtalyan davasına sahip çıkan basın, kendi davasında susuyordu.

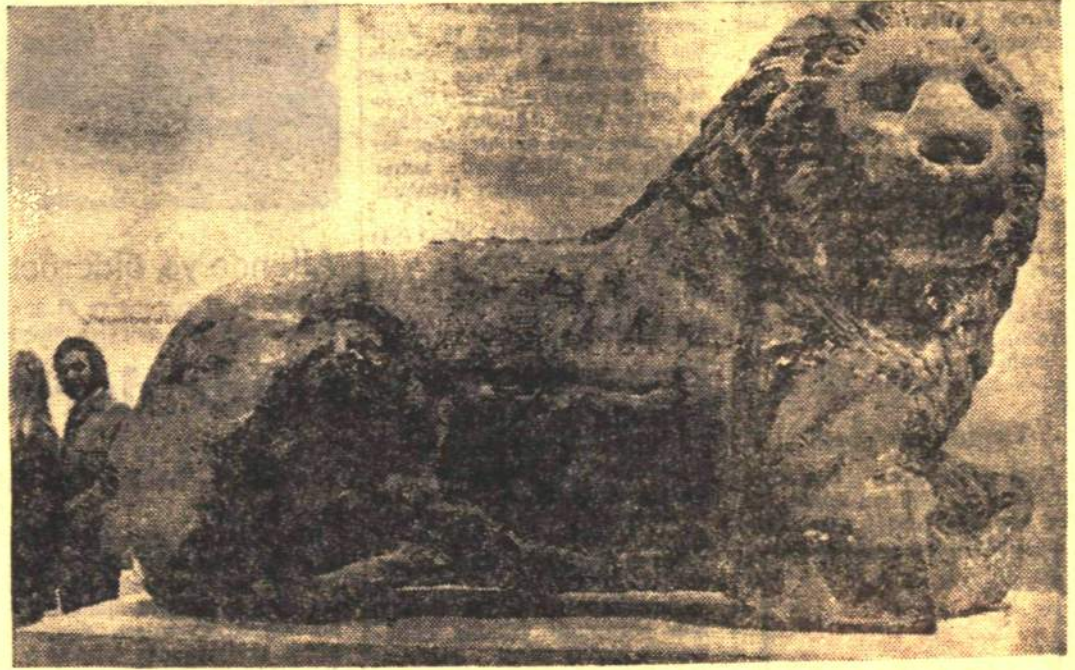
Oysa, dünya basını bu 219 parçalık, altın, gümüş eserler ile bazı heykel ve sanat değeri ol-

dukça yüksek çanak, çömleğin, Etrüsk vazosundan çok daha değerli olduğunu belirtip, «gerçek bir hazine» yorumunu da ekliyor ve bu yorum basınının gözünden kaçıyor.

Bu 219 parçalık hazine Gediz Nehri ile Uşak arasında kalan bölgedeki birkaç yığma mezar-dan 1965-66 yıllarında yerli kaçakçılarca çıkartılmış ve bu alanda uluslararası bir kaçak merkezi olan İsviçre üzerinden 1966-68 yılları arasında müzenin deposuna gizlice ulaşmıştı. Olayın o zaman duyulması üzerine Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce sözkonusu bölgede koruyucu kazılara başlanmış ve Arkeolog Burhan Tezcan, burada Metropolitan Müzesindeki parçaların benzerlerini bulmuştu.

Biri Amerikalı, öteki İngiliz olmak üzere iki gazeteci «New York Metropolitan Müzesinde saklı duran 219 parçalık hazine olayını ilk kez 1970 yılında ortaya çıkartınca, müze yetkilileri bu haberi yalanlamaktan çekinmemişlerdi. Oysa bu yıl başında Müze bu eserleri parça parça sergileyeceğini açıklıyordu!..

Dışişleri Bakanı Haluk Bayülken bu alandaki özel ilgisinden dolayı ABD Hükümeti nezdinde gerekli diplomatik başvuruyu yapıyor, ancak bir sonuç alınmıyordu. (Kendisi Londra Büyükelçisi iken Londra'da özel bir müzayede salonunca açık arttırmaya çıkartılan ve Türkiye'den kaçırılan tarih öncesi devre ait bazı arkeolojik eserlerin Türkiye'ye dönüşünü sağlamıştı.) Müzeye bu hazineyi satan ve New York'ta bu işin ticaretini yapan Amerika'lı Türk makamlarınca biliniyordu. Müze değil eserler geri vermek, is-



KNİDOS ASLANI — Knidos kentinin denize hakim bir kıyı tepesini yıllarca önce bu aslan süslüyordu. O da British Museum'da. Heykelin muhteşemliğini anlamak için yanında duran insanlarla kıyaslamak yeterli..

tenen fotoğrafları bile göndermiyordu.

Lidya Hazinesi olayı hiç şüphesiz son yılların en önemli olayı idi ve Türk kamuoyunun bilgisi dışında devam etmekteydi. Biraz daha eskilere gidilecek olursa başka olaylarla da karşılaşırlar..

Çekoslovak Hrozny'nin, ülkesi ve bilim için akıllı, Anadolu zen giniğinin başka yerlere taşınması açısından bizim için yüz karası, bir başka olay daha hatırlanabilir.

Anadolu'da sıtmanın alıp yürüdüğü 1. Dünya Savaşı yıllarında Kayseri'de çantası içinde binlerce kinin, atabrin gibi ilaçlar ile dolaştığı görülür Hrozny'nin. Hastalıktan kurtulan Türk halkına ilaç götürülemedi. Oysa, bir dilbilimci olan Hrozny bir misyoner gibi çalışmakta ve halka bu ilaçları dağıtmaktadır. Karşılığında beklediği gayet masum bir istektir. Halkın elinde en azından 3.500 yıllık binlerce, kilden yapılmış çivi yazılı tabletler vardır. İlaçlar bu tabletlerle değiştirilmektedir.

Yükünü tutan Çekoslovak bu alışverişten bilim adına kazançlı olarak ülkesine döner. İlk bakışta Hrozny bir kaçakçı görünümündedir. Ancak, o tarihlerde henüz okunamayan Hitit Çivi Yazısının okunmasında bilime büyük

katkıları olmuştur kendisinin. Eğer bu tabletler toplanmasıydı, bunlar köylüler tarafından kırılacak ve tarihin önemli bir bölümü ortadan kalkacaktı.

Daha gerilere gidilecek olursa Truva hazinelerini yurt dışına taşıyan ve ziynet eşyasını eşine armağan eden büyük maceraperest Schliemann bir yanda Truva'yı bulmakla kendisi arkeolog değildi, bilime hizmet ediyor. Öteyandan da kaçırdığı bu eserler 2. Dünya Savaşında tüm olarak kayboluyordu. Truva hazinelerinin ardındaki esrarengiz perde bugün dahi aralanmış değildir.

Bodrum'daki Halikarnas Anıtı Kabrinin çok değerli kabartmalarını, Datça'daki Knidos'un ünlü heykellerini, Knık'taki Xanthos'un değerli eserlerini Sir Charles Newton Londra'nın British Museum'una 19'uncu yüzyılın ortalarında aktarırken müzenin değeri ve ünü de artıyordu.

«Yemiyenin malım yerleri» sözünü doğrulayan bu olayların bir başka yönü üzerinde de durmak gerekir. Bugün Knidos'a ya da Side'ye yolunuz düşerse oradaki yerlilere bir sorun. 1950'lerde Side'deki Apollo tapınağının güzelim mermerlerinin, Knidos'taki mermer sütunların, ocaklarda nasıl kirece döndüğünü güzel güzel anlatırlar size. Konuya bu açıdan eğilindiği takdirde, vaktiyle vatandaşlarımızın «put»

saydıkları bu değerli heykellerin yurt dışına kaçırılmalarını bilim ve sanat adına bağışlamak mütüm kündür. Önemli olan bundan sonrasındır.

Dünyanın en ünlü yapıtlarından Zeus tapınağının kaçırılışı ve ayrıca Boğazköy'den çıkan 9.000 adet çivi yazılı tabletin geri gönderilmek kaydıyla Berlin'e sözde onarılması ve okunması için yollanması ve bir daha ait oldukları topraklara geri verilme yışı hatırlanacak olaylar arasındadır.

İnsan, çivi yazılı tablet, deyim geçebilir. Burada unutulmaması gereken nokta bu tabletlerin «Hitit Devlet Arşivi ve Kitaplığının» tümü oluşudur. Yani geliş güzel tabletler değildir, bunlar.

Hitit Devlet Arşivinin tümünü teşkil eden bu kil tabletlerin geri istenmesi konusunda Türk arkeologları şu sıralarda yoğun çalışmalar yapmakta, ancak 2. Dünya Savaşından sonra bunların Doğu Berlin'de kalması ve Türkiye'nin Doğu Almanya ile diplomatik ilişkisinin olmayışı kendilerini herhangi bir olumlu sonuca götürememektedir.

Y A R I N :

Müzeleri arkeologlardan çok kaçakçılar besliyor.